

Metin Tunçay

SUNUŞ

Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925 kitabımı hazırlarken, Şefik Hüsnü'yü (Dr. Değmer; 1887-1959) keşfetmek, beni çok heyecanlandırmış, onun yazılarını üstün bir kafanın ürünleri olarak görmüştüm. Oysa, son zamanlarda, o kitabın 1925-1936 yıllarını kapsayacak devamı için çalışırken, doktorun rastladığım yazıları beni hayal kırıklığına uğrattı. Acaba eski değerlendirmemde yanılmış mıyım diye düşünmeye başladım. Doktorun, Komintern yayın organlarında çıkan yazılarında, eski parlaklığı kalmamıştı. Kendi kendime, "belki ben değişmişimdir" dedim, önceleri bana çarpıcı gelen görüşler, artık gözüme cansız ve şematik görünüyor. ^{olmalı.}

Fakat, TBMM Kütüphanesinde bulduğum, 1923 Kasım-Aralık aylarına ait altı sayılı Vazife gazetesindeki, Şefik Hüsnü'nün beş başyazısı, bana yıllar önceki olumlu izlenimlerimi yeniden verdi. Değişen ben olmamıştım, doktor değişmişti! Komintern'le bizzat teması geldikten, fiilen onun bir parçası olduktan sonra, yaratıcılığını yitirmiş, dünya komünist hareketinin basmakalıp görüşlerini yine-ler hale gelmişti. Komintern önderleri, kendi çizgilerinin dışında düşünmeyi yasaklamışlardı. Nitekim, 17 Haziran - 8 Temmuz 1924 tarihleri arasında Moskova'da toplanan Beşinci Komintern Kongresinde, Ukrayna delegesi Manuilsky, Dr. Şefik Hüsnü'nün başında bulunduğu Aydınlik çevresini sert bir dille eleştirmişti. "Buna karşılık, komünistlerin emperyalizme ve halifelik gibi feodalite kalıntılarına karşı koymak için, yalnız 'devrimci milliyetçilik'le işbirliği yaptığını öne süren Türk delegesi [Ali Cevdet], birkaç Türk komünistinin 'burjuva demokrasisi çerçevesi içinde devlet ve belediye sosyalizmi'ni desteklemiş olduklarını kabul etmekle birlikte, Komintern'e bu sapmanın düzeltilmesini temin etmiştir. ①

~~Jane Degras, Communist International - Documents, cilt II,~~

~~s. 268-70.~~

Burada itiraf edilen

devlet ve belediye sosyalizmini savunma "sapması"nın, bu Vazife başyazılarında özellikle sonuncusunda-

dile getirilen düşünceler olduğu anlaşılıyor.

Dr. Şefik Hüsnü'nün, aşağıda, dilini değiştirmeden yeni harflere aktardığım beş yazısının ilki, Cumhuriyeti kurmak için yapılan anayasa değişikliğini, ulusal egemenlik ve onunla özdeş saydığı kuvvetler birliği kavramları açısından eleştirmektedir. İkinci yazı, (Batı Trakya'da oturanlar dışında) Yunanistan'daki Müslümanlarla, (İstanbul'da yerleşmiş bulunanlar hariç) Türkiye'de yaşayan Hırsyan Rumların değiş tokuşuyla ilgilidir. Yazıda, yıllardır savaştıktan sonra yeni terhis edilmiş yedek subaylara iş bulunması gibi, o zaman için pek güncel bir konuya da değiniliyor. Üçüncü yazı, bir yıl sonra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasına varacak olan, Halk Fırkası ileri gelenleri arasındaki ilk çözümler hakkındadır. Son iki yazı ise, ekonomik niteliktedir ve o sıralar henüz geniş ölçüde yabancıların elinde olan büyük kuruluşların devletleştirilmeleri / millileştirilmeleri önerisinde bulunmaktadır.

Cumhuriyet'e soldan yöneltilen bu eleştirilerin birincisini daha iyi anlamak için hatırlamak gerekir ki, Cumhuriyet ilân edilmeden önce

(Dr. Şefik Hüsnü, kuvvetler birliğine dayanan TBMM Hükümeti sistemini bir çeşit halk sovyeti idaresi gibi görüyordu. 1923 Ekim sayısında 'Aydınlık'ın çıkan "İnkılâp Esasatının Tâdili" başlıklı yazısında şöyle demektedir: "Gazete haberlerinden ve münakaşalarından anlaşıldığına göre, Türkiye'yi hanedansız birer hükümdarlıktan başka bir şey olmayan Avrupa ve Amerika'daki mevcut cumhuriyetlere benzetmek mevzu-u bahs oluyor. Bu cumhuriyetler, malûm olduğu üzere, burjuvazya hâkimiyetine en elverişli, sınıf hükümetlerinden başka bir şey değildir." Ancak, yazarın kavgası, Cumhuriyet kavramının içeriğiydi, adıyla değil; "Bizce ayrı bir Cumhuriyet Riyaseti ittihaz olunmamak şartıyla devlete Türkiye Halk Cumhuriyeti namının verilmesinde bir mahzur yoktur."*)²

- ① M. Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925 (Ankara, 1978), s. 347'de alıntılanan Jane Degras, Communist International - Documents, cilt II, s. 268-70.
- ② M. Tunçay, a.g.e., s. 338 ve dn. 54.